

MİRSEYİT (TANIR) KÖYÜ MEZARLIĞI

Tuncer BAYKARA

Fakültemiz İngiliz Dili ve Edebiyatı mensuplarından Dr. Erdal Birkan, daha önce bir vesileyle gittiği Mirseyit köyü mezarlığında bir takım resimli mezar taşları ve koç heykelleri gördüğünden bahsetmişti. Mahiyetleri hakkında daha etraflı malûmat edinmek için bu kalıntıların daha yakından tetkiki gerekiyordu. Bunun için 17.X.1971 Pazar günü, Fakültemiz Dekanı Prof. Dr. Selâhattin Olcay, Dr. Erdal Birkan ve bu satırların yazarı, Mirseyit köyüne hareket ettik. Güzel bir sonbahar gününde, Hınıs'a takriben 17 km. kala, yolun sağında ve 1 km. kadar içerdeki köye vardık. Köy hayli derin, fakat kayalık olmayan bir vadinin bitim yerine yakındı. Yeri iyi bir kışlak olmalıydı. Köy bugün için küçük sayılabilir. 1965 nüfus sayımı neticelerine göre, 202'si kadın ve 193'ü erkek olmak üzere 395 nüfus ihtiva ediyordu.

Bizi Mirseyit köyünde, köyün eşrafından Hasan Bey misâfir etti. Bu zatın ifâdesine göre, kendi aşiretleri olan Beyhan, daha önceleri Tunceli taraflarında yaşıyordu. Zuhur eden bir hadise dolayısıyla Haydaran aşiretinden Bıyıklı Ahmed adındaki dedeleri buraya gelip yerleşmiştir. Halen akrabaları Tunceli taraflarında olup, iki-üç yılda bir karşılıklı ziyâretler yapılır. Akrabalarından, ayrıca Tercan'da da vardır. Nesillerdenberi gelen rivayetlere göre Beyhan aşireti Akkoyunlular'dan idi.

Mirseyit köyündeki mezarlık, bu köyde daha önceden yaşamış başka insanlara ait olmayıp, köyde yaşayanlara âittir. Bize bu mâlumâtı veren Hasan Bey'in dedelerinin mezarları da oradadır. Mezarlık köyün batısındaki yamaçtadır ve eskiden tepenin vâdi ile birleştiği yerdeki harıkın bulunduğu yerlerden başlanmış. Zamanla tepenin daha üst taraflarına doğru ilerlemiş, fakat alt taraftaki mezarlar yok olmuş, yerlerine başka yapılar yapılmıştır. Herhalde bu alt kısımdaki mezarlar daha zengin desen ve taşçılık örneklerini muhtevi idiler. Bugün yeni mezarlar tepenin yukarılarındadır ve halk ölülerini hâlâ da bu mezarlığa gömerler. Mezarlıklar, yâni mezar taşı işleyenler hangi mezara, hangi tür işaret ve desen yapılıcağını kendiliklerinden bilirlerdi. Bu hususta ölü'nün yakınları ona herhangi bir direktif vermezlermiş. Fakat son zamanlarda, artık bu tür mezar taşları yapılmaz olmuştur.

Mezarlıkta iki tür mezar bulunuyor. İlki yekpare taş sandukalar olup (Bak. Resim: 1), bunların pek azının kenarlarında desenler var. Bunların baş ve ayak taşları da yok; bunların olacağı yerde iki su çukuru mevcut. Böyle taş sanduka ihtiva etmeyen, biraz kabartılıp kenarları yassı taşlarla desteklenen mezarların baş ve ayak taşları asıl desenler ve şekiller ihtiva etmektedir ve bu ikinci tür mezarlardır. Mirseyit köyü mezarlığındaki bütün mezar taşlarını tek-tek numaralayıp tetkike vaktimiz müsait olmadığı için, ne kadarının taş sanduka, ne kadarının da diğer türden mezar olduğunu söyleyemeyeceğiz¹. Desenli mezar taşları ihtiva edenleri de bir kaç guruba toplamak mümkün. Önce kılıç, kama ve kalkan ihtiva eden mezar taşlarından söz etmek gerektir. Çokluk hep böyle mezar taşlarıdır. Bunlar erkek, yâni savaştıçı kişilerin mezar taşları olsa gerek². Bir başka gurup ta kadımların mezar taşlarıdır. Bunlara da onların meşgalesini yâni dokumacılığını gösteren şekiller konulmuştur: dokuma tezgâhı, şiş, herek ve çatal³. Üzerine aynı zamanda tarih de kazılan, muhtemelen bir kadına âit mezar taşı desenleri de dikkati çekiyor (Bak. şekil: 2). Desenli mezar taşları içinde şekil: 3'te bir örneği verilen kabartma da dikkati çekiyor. Dr. Birkan bunlar hakkında daha etraflı bir tetkik hazırladığından daha fazla bilgi vermiyoruz.

Mirseyit köyü mezarlığında beş tane de "koyun", "koç" heykeli bu'unuyor. Bunlar beyaz taştan yontulmuşlardır. Aralarında Hasan Bey'in dedesinin amcasına âit bir heykel bilhassa dikkati çekiyor. Bunun üzerine 1292 tarihi kazılmıştır. Bu heykel bilhassa âit olduğu şahsın kimliğinin bilinmesi bakımından çok dikkate değer. Bu tür heykellerin çok olmaması, bunların sâdece bey âilesine mahsus bulunduğunu akla getiriyor ki, bu da tabî olmalıdır. (Bak. Resim:4; Resim 1 de de ayrı bir koç heykeli var).

Hasan Bey'in rivâyetinden de anlaşılıyor ki, bu köyün kuruluşu nihâyet beş altı nesil öncesine gitmektedir. Tunceli ve Tercan ile akrabalıklarının devam etmesi, birbirlerinden ayrılışlarının daha yeni olduğunu gösteriyor. Mezarlıkta yazıyı nadir ihtiva eden taşların üzerine, bazılarında kabaca tarih de kazılmıştır. Bunlar içinde görebildiğimiz en eskisi 1243/1827-28 e kadar iniyor. Ayrıca 1255, 1828 ve 1292 tarihli taş ve heykellerle 1320/1902 tarihli nisbeten yeni bir mezar taşı da var. Bunlar hemen hep desenli mezar taşlarına kazılmışlardır. Herhalde önemli insanlar olmalı ki, ölümlerini belirten bir tarih konmuştur.

Mirseyit köyündeki bu mezarlık, görülüyor ki nisbeten yenidir ve ancak XIX. yüzyıl başlarına kadar iniyor. Fakat yüzyılımızın başlarını gösteren taşlar, bir geleneğin yakın zamanlara kadar devam ettiği gerçeğini ortaya koyuyor. Bize söylediklerine göre, artık böyle taşların pahalıya çıkması ile taşçılar bu cins taşları

1 Mezarlığın umumî görünüşü için bk. Resim : 2

2 Bu türden yaygın bir örnek için bk. Resim : 3.

3 Işık durumu müsait olmadığı için fotoğraf başarılı olmadığı; deseni için bk. Şekil : 1

yapmaz olmuşlardır. Fakat bunun kesin terkediliş tarihini tesbit güçtür. Tepenin üst taraflarında lâtın harfleriyle yazılan mezarlardan, bu âdetin 1930'larda terkedildiğini anlıyoruz.

Mirseyit köyünün etnografik özellikleri de ayrıca tetkik edilmeye değer olabilir. Bu arada bir özellikten de bahsetmek gerekiyor. Köyün ve şüphesiz çevrenin en gösterişli yapısı olan Hasan Beylerin taşın evinin kapısında, takriben 170x80 sm. boyutlarında, yukarısında bir hava boşluğu olan taşın aşağıda nisbeten küçük iki arslan motifi dikkati çekiyor (Bak. Resim: 5). Erzurum ve yöresinin diğer şehirlerinde de büyük yapılarda böyle çifte arslana tesadüf edilmekle beraber bu konakta oluşu, burasının bir bey konağı, idâre yeri olduğunu işâret etse gerektir. Herhalde buradaki çifte arslan motifinin, konağı 1306 /1890 tarihinde inşa ettikleri söylenen Ermeni ustalarıyla bir ilgisi bulunamaz. Bunu, keza dinî bir sembol olarak almak yerine, idâre edilen yer, hâkimiyetin bulunduğu yer olarak anlamak daha uygun olacaktır. Böylesine arslan timsali yakınoğu sanatında çok yaygındır. Fakat, sahiplerinin Akkoyunlu oldukları kendi ifâdelerince muhakkak olan Mirseyit köyü konağının kapısında bulunması, bu motifin karakterini aydınlatmakta önemli bir özellik olabilir.

Bir yandan Yenisey boylarında (bk. Resim: 6), bir yandan da Anadolu'nun böyle ücra köşelerindeki koyun heykelleri, Türk kültürünün en bariz özelliklerinden biridir. Herhalde ilerde Türk kültürünün çeşitli yönlerini böyle maddî kültür unsurlarının tetkiki ile aydınlatmak daha da mümkün olacaktır.

MİRSEYİT (Tanır) KÖYÜ MEZARLIĞI

I



Resim 1



Resim 2

MİRSEYİT (Tanır) KÖYÜ MEZARLIĞI

II



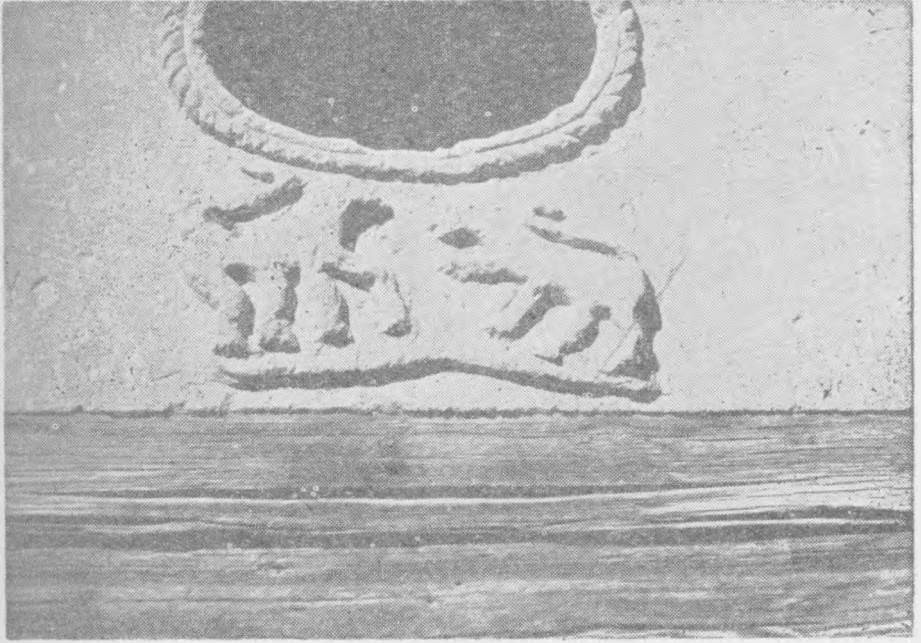
Resim 3



Resim 4

MİRSEYİT (Tanır) KÖYÜ MEZARLIĞI

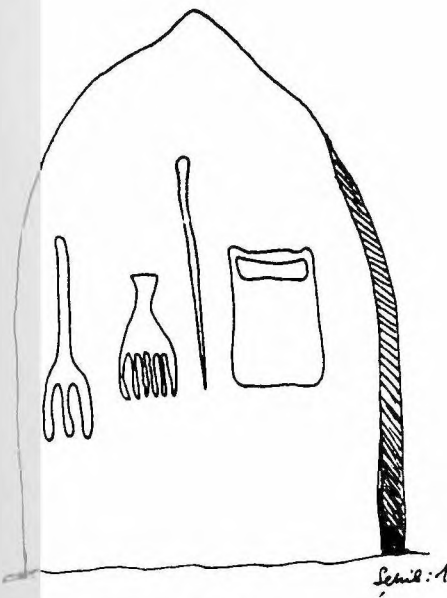
III



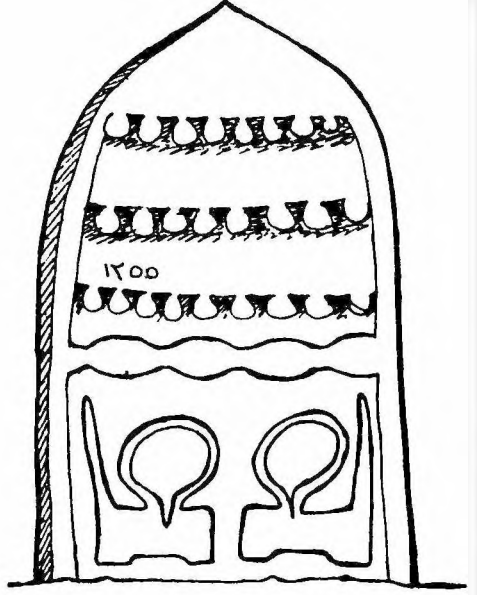
Resim 5

MİRSEYİT (Tanır) KÖYÜ MEZARLIĞI

IV



Şekil 1



Şekil 2



Şekil 3